ڤاکسینی ڕۆشنبیری.. یاسین لەتیف

سەبارەت بە چەمکی سەفیستائی ، سفستایەکان گوتاربێژ گەلێکی ساختەچی بوون . لە ڕێگەی ئارگیومێنت و قایلکردنەوە بەدوای قازانجی مادیدا دەگەڕان و زۆرجاریش بۆ گەیشتن بەو شتە هەوڵیان بەکاردەهێنا .دەبێت ئەو ڕاستیەش بزانین سفستیەکان خاوەن ڕۆشنبیریەکی قووڵ بوون بە تایبەتی لە بواری زانستە سروشتیەکان و ماتماتیک و فەلسەفە ، بەڵام لە هاتوو بوون لە گوتاری ڕیتۆریک کە ناوەڕۆکی توێژینەوەکانیان و کاری سەرەکیان بو بە فەکس خستنە سەر هەڵگەڕاندنەوەی ڕاستیەکان و تێکەڵوپێکەڵ کردنی بەیارەکان ، جێوازیەکانیان لە کۆڕ کەسانیتر هەمیشە ئامادە بوون بۆ دیالکتیک .
بەڵام لە سەردەمی نوێدا چەمکی سفستائی بە کار دەهێندرێت بۆ ستایشی ((هەڵەکان)) لە دیالکتیکی نێوان دوو کەسدا لایەنێکیان لە ڕێگەی پێچکردنەوەو مراوغە کردنەوە بە ئارکۆمێنتی هەڵە کە هیچ پەیوەست نییە بە ئەو بابەتەی جەدەلی لە سەر دەکرێت تەنها لە دەوروبەریدا دێت ودەچێت هەوڵدەدات دیاکتیکەکە بباتەوە .
زۆرجار زاراوەی سەفستایەکان لە کتێبەکانی فەلسەفە، کتێبی کۆمەڵناسی، یان کتێبە فیکرییەکانیشدا دەخوێنینەوە، کە بەزۆری تەنانەت لە کتێبە ناپسپۆڕییەکاندا بەکاردەهێنرێت، بەڵکو بۆ ئاماژە کردنە بە جۆرێکی دیاریکراو لە مرۆڤ ، کەواتە مەبەست لە سەفیستائی چییە؟
سەفیستایی زاراوەیەکە بۆ ئاماژەکردن بە کۆمەڵێک فەیلەسوف و وتاربێژ لە یۆنانی کۆندا کە بە لێهاتوویی لە ئارگیومێنت و ڕیتۆریک و فێرکردنی هونەرەکانی ڕازیکردن بە گەنجان بەناوبانگ بوون. ٠ئەو لێزانەی خۆیان لە هونەری گوتاربێژی بە کار دەهێنا بۆ دیالکتیک و یاریکردن بە ڕاستیەکان و بردنەوەی دیالکتیک و مشتومڕەکان لە بەرامبەرەکانیان بە چاوپۆشی لە ڕاستی ئارکۆمێنتەکانیان ، سفتایەکان دەکارن بگەنە ئەنجامەکی لۆژیکی بە شێوەیەکی سەر لێشێواندن ، یان بە پێوەرێک کە ناگونجێت لە گەڵ ئەو بابەتەی کە دیالکتیکی لە سەر دەکرێت. وە دوای بیرکردنەوە لە خاوەنەکەی، بێت دەردەکەوێت کە تەی گەیاندووە تە ئەنجامەکی نالۆژیکی. سەفیستائی بەشێک بوو لە بزووتنەوەیەکی فیکری کە لە سەدەی پێنجەمی پێش زایین سەریهەڵدا، و سەرنجی لەسەر توانای ڕازیکردن بوو نەک گەڕان بەدوای ڕاستی ڕەهادا.ئەگەر بە ووردی بیرو

ڕاکانی سفستایەکان تاوتوێ بکەین ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کە بیر کردنەوەی ئەوان زیاتر کراوەو لەبار بووە بۆ گۆڕانکاری و وەرگرتنی کایەی نوێ لە بوارە جیا جیاکانی ژیان و سیاسەت و بیری نوێ ، بە هیچ شێوەیەك بەها کۆمەلایەتیەکانیان بە لاوە پیرۆزو گرنگ نەبووە زیاتر خولیای پاکتاو کردنی ترادیسیۆن بوون ، پتر سەرقاڵی مەعریفەو خۆشی ژیان بوون و بۆیە گەنجانی ئەو کات پێیان سەرسام بوون و هزری ئەوانیان بە هەند وەر دەگرد ، لە لای سفستایەکان چێژو چاکە یەک شتە .. ئەوەن پێیانوابوو خولیاو داواکاری چاکە لە پێناوی چێژدایە ، نەك چێژ لە پێناوی چاکەدا . کەواتە ئەو کارەی چێژمان پێ دەبەخشێت چاکەیە ، بەڵام ئەوکارانەی ئازارمان پێ دەگەیەنێت کارگەلێکی خراپ و بەدە ،یان بە واتایەکی تر ژیان بە بێ چێژ لە ناوەڕۆکدا واتای مردن دەگەیەنێت ، دیارە ئەوەش ڕوونە هەرگیز مردوەکان و بەردەکان بوونەوەرگەلێکی شادومان نیین . سفستایەکان بوونی جێوازی نێوان چێژی چاك و چێژی خراپیان ڕەفز کردووە ، لە بەر ئەوەی ئەوان پێیانوابووە هەر شتێك پێداویستی و ئارەزووەکانمانی تێر کرد باش و چاکەیە ..((ئەوەی دەیەوێت ژیانی خۆی بە پوختی بگوزرێنێت پێویستە جڵەوی ئارەزوەکانی بەرەڵاو ئازاد بکات ، پێویستە چالاکی و ئازایەتی بنوێنێت بۆ ڕازیکردنی ئارەزووەکانی . ئەوە ترۆپکی هێزە و ، هەروەها ئەوەش دادوەری و ستاتیکای سروشتە)) ، کەواتە ناکرێت و نابێت کەڵکەڵەی غەریزەکان لە لای مر□قی پێگەیشتوو بچەپێنرێت بەو چەشنەی داب و نەریت داوای دەکات .. ئەمەیە پووختەی بۆچوونی سفستایەکان سەبارەت بە کەڵکەڵەی سروشت و داواکاریەکانی ناخی ئەو بوونەوەرەی کە پێی دەڵێن مر□ق ، سفستایەکان زیاتر لە سیستەمی دیموکراسیەوە نزیك بوون تا ئۆرۆستۆکراتیەت، بۆیە ئەوان جێی مەترسی دەسەڵاتی ئۆرۆستۆکراتی ئەو کات بوون .

واتاکانی زاراوە:

1- لە بنەچەی ئەرێنیدا: – وشەی (سۆفیستایی) بە واتای دانا یان مامۆستا دێت و سۆفیستەکان بە مامۆستای فیکر و زمان و لۆژیک دادەنران.

2- لە واتای نەرێنیدا: – دواتر ئەم دەستەواژەیە بە شێوەیەکی ڕەخنەگرانە بەکاردێت بۆ ئاماژەدان بەو کەسانەی کە بە شێوەیەکی دەستکاریکەر و فریودەر ئارگومێنت بەکاردەهێنن، ب□ بێ ئەوەی ڕەچاوی ڕاست□ی□کان بکەن، بەڵام تەنها بە ئامانجی سەرکەوتن لە مشتومڕەکەدا.

تایبەتمەندیەکانی سۆفیستەکان:

١- ئەوان لێهاتوو بوون لە ئارگومێنت و قسەکردندا.
٢- توانای خستنەڕووی ئارگیومێنتی دژبەیەک بۆ سەلماندن یان پووچەڵکردنەوەی هەمان پرس.
٣- گرنگیدانیان بە پرسە کردەییی و ئەخلاقی و پەروەردەییەکان.
٤- جەختکردنەوەیان لەسەر ڕێژەیی لە بەها و مەعریفەدا.

دیارترین سۆفیستەکان:-

پرۆتاگۆراس: بەناوبانگە بەوەی کە دەڵێت: مرۆڤ پێوەرە بۆ هەموو شتەکان.

- گۆرگیاس: دەڵێت تەرکیز لەسەر هێزی ڕیتۆریک و ڕازیکردن بکە.

سۆفیستایەکان لە لایەن فەیلەسوفانی وەک (سۆکرات و ئەفلاتون و ئەرستۆ) ڕەخنەی زۆریان لێ گیراوە و ئەوانیش وەک هەڕەشەیەک بۆ سەر حەقیقەت و بەها ئەخلاقییەکان دەیانبینی و سۆفیستەکانیان بە بڵاوکردنەوەی ڕێژەگەرایی و ئاژاوەی فیکری تۆمەتبار دەکرد. ڕەخنەی ئەفلاتون لە سفستایەکان سەبارەت بە تیۆری ئەخلاق پێیوایە سفستایەکان و تێگەیشتنیان بۆ ئاکار قێزەون و دوو ڕوویە جیاوازی لە نێوان چێژی چاکەو خراپە ناکەن . تەنها ئامانجیان چێژ وەرگردنە بۆ ئەوەی چاکەو خراپە لێکبدەنەوە .ئەفلاتون تۆمەتیان دەخاتە پاڵ و دەڵێت سفستایەکان ووتار بێژێکی موزەیەفن ، بانگەشەی حیکمەت دەکەن کە چی پێی نا ئاشنان.
یاسین لەتیف